

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

КЮНЦЛІ Романа Василівна

УДК 008.2+7/011(059)+631.1:330.322+728.61(477)

**ГАРМОНІЗАЦІЯ
УНІКАЛЬНО-УНІВЕРСАЛЬНИХ СПІВВІДНОШЕНЬ
У КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРИ
АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА**

26.00.01 — теорія та історія культури

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора мистецтвознавства

Київ — 2018
Дисертацією є кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Роботу виконано у Інституті проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України (м. Київ).

Науковий консультант: доктор мистецтвознавства, професор
Пучков Андрій Олександрович,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
професор кафедри дизайну

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Мартинюк Тетяна Володимирівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
і методик навчання

доктор мистецтвознавства, професор
Селівачов Михайло Романович,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
завідувач кафедри дизайну і технологій

доктор культурології, доцент
Яковлев Олександр Вікторович,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв,
професор кафедри естрадного виконавства

Захист відбудеться 25 травня 2018 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.850.01 у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 15.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11.

Автореферат розісланий «17» квітня 2018 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор історичних наук**



В. В. Карпов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Вивчення, збереження та поширення традиційної народної культури є одним із першочергових завдань європейських країн, що поряд із вимушеним прийняттям концепцій глобалізованого цивілізаційного розвитку опікуються збереженням рис духовної і матеріальної національної унікальності. Українська народна архітектура і культура є надбанням європейської культурної скарбниці.

Важливою складовою досягнення стратегічної мети державної політики України — вступ до Європейського Союзу — є сформоване суспільство з високим рівнем інтегрованості у світовий та європейський інформаційний простір. У цьому процесі важлива роль відводиться культурно-мистецькому простору як творчому відображенню дійсності.

У нашій країні нині формується не лише нова політико-інституційна структура і соціально-економічний уклад, але й нова українська народна спільнота. Підґрунтям її утвердження є єдність культурних і духовних цінностей, забезпечення спадкоємності культурного процесу, пошуку та відродження культурних традицій, бачення свого місця в глобальному культурному та інформаційному просторі. Для вирішення проблем культурного будівництва, становлення незалежної держави, формування демократичного громадянського суспільства, що є передумовою входження України до світової спільноти розвинених демократичних держав, виникла *необхідність сформуувати новий культурно-мистецький простір держави в сучасних геополітичних умовах її існування.*

Глобалізація, інформаційні технології сприяють поширенню універсальної моделі життя людства. Схожі технології, універсальне у будівництві й виробництві сприяють формуванню стандартних поведінки людини, мислення, дій. Людство стикається з глобальними економічними проблемами та політичними процесами. Проте найважче глобалізації піддаються традиційні культурні цінності, що стримують процес глобалізації, уніфікації, поглинання і нівелювання окремих націй і народів. Культурно-мистецький простір України, як молоді у світовому співтоваристві держави з недосконалою законодавчою базою, також вразливий до зростання тиску універсальних ідей на культуру і мистецтво.

Період побудови в СРСР «розвиненого соціалізму» був характерний космополітичними поглядами в соціальному, економічному, культурному та побутовому житті суспільства. У цей час національна культура й архітектура, які розвивались на основі традицій, що є унікальними для кожного народу і лише йому притаманні, були підмінені інтернаціональною, що призвело до деградації як культури в цілому, так і архітектури зокрема, коли з вище вказаних причин відбулася втрата унікальних (регіональних, традиційних) ознак культурно-мистецького простору країни. Повернення до витоків народних традицій, творче осмислення їхніх індивідуальності і унікальності — необхідна умова розвитку національної культури та архітектури у сучасних умовах.

Історія становлення архітектури базується на суперечностях традицій і новаторства: старого і нового, усталеного і змінного, унікального і універсального. Гонитва за новим призводить до появи в архітектурному середовищі універсальних форм глобалізованого, «знеособленого» мистецтва.

Відтак новаторство стає не лише оновленням і збагаченням, подоланням інерції, гальмуючих дій застарілого, але й часто схилянням до універсального, що не дає можливості розвитку національної архітектури, призводить до втрати регіональних особливостей.

З усіх видів мистецтва архітектура найбільш наочно відображає рівень розвитку суспільства, його історію і культуру, національну самобутність і ментальність народу. Проблема національної своєрідності, спадкоємності, творчого освоєння й осмислення традицій є основою розвитку сучасної української архітектури у формуванні гармонійного життєвого середовища та культурно-мистецького простору України, що і обумовило вибір теми: «Гармонізація унікально-універсальних співвідношень у культурно-мистецькому просторі архітектури українського села».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану фундаментальних науково-дослідних робіт Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України, зокрема: «Художня культура. Актуальні проблеми» (реєстр. № 0108U007367), а також узгоджено із дослідницькою тематикою кафедри архітектури і планування сільських поселень: «Архітектурно-планувальні вирішення сільських поселень у сучасних умовах», кафедри дизайну архітектурного середовища сільських поселень: «Особливості архітектурно-дизайнерського вирішення сільських поселень» Львівського національного аграрного університету (реєстр. № 0116U003175 від 12.06.2015 р.).

Дослідження ґрунтується на головних засадах збереження культурної світової спадщини та спадщини українського народу, що закладені у таких документах: Закони України «Про культуру», «Про охорону культурної спадщини», «Про музеї та музейну справу», «Про перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації», Конвенція «Про охорону архітектурної спадщини Європи» (1985), Конвенція «Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» (1972), Конвенція «Про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності» (1970), «Чорноморська конвенція про співробітництво у галузі культури, освіти, науки та інформації» (1993), постанова Верховної Ради України «Про посилення охоронних заходів щодо збереження культурних цінностей» (2006), Європейська конвенція про правопорушення щодо культурних цінностей (1985), Концепція Венеційської хартії (1964), Концепція Флорентійської хартії (1981), Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо підтримки розвитку соціальної сфери села» (2002). Дослідження безпосередньо пов'язане з реалізацією Указу Президента України «Про пріоритетні завдання у сфері містобудування» (1997), Закону України «Про основи містобудування» та ст. 5 Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про основи містобудування”» (2015), в якій зокрема йдеться про «охорону культурної спадщини, збереження традиційного характеру середовища населених пунктів».

У роботі розв'язується **наукова проблема** гармонізації унікально-універсальних співвідношень у культурно-мистецькому просторі архітектури

українського села, розбалансування та дисгармонізація яких виникли внаслідок глобалізації суспільства.

Мета і завдання дослідження.

Мета дослідження — обґрунтувати теоретичні основи формування культурно-мистецького простору архітектури українського села та розробити принципи гармонізації архітектурного середовища на засадах унікально-універсальних співвідношень.

Для досягнення поставленої мети в дисертації розв'язуються такі основні завдання:

1) охарактеризувати культурно-мистецький простір архітектури українського села та проаналізувати його роль у культурній спадщині народу як особливого художнього твору мистецтва;

2) визначити основні принципи формування культурно-мистецького простору архітектурного середовища українського села;

3) охарактеризувати теоретичні основи феномену унікальності (традицій) та часову трансформацію дефініції «традиціоналізм» у проблемі формування культурно-мистецького простору України;

4) обґрунтувати роль гармонії у формуванні архітектурного середовища українського села, яка є основою формування культурно-мистецького простору архітектури українського села;

5) виявити унікальність в культурно-мистецькому просторі архітектури українського села, сформованого в процесі еволюційно-історичного шляху розвитку;

6) оцінити стан архітектурного середовища культурно-мистецького простору сучасного українського села та виявити проблеми в ньому;

7) обґрунтувати теоретичні положення формування унікально-універсальних співвідношень у церковній народній архітектурі України;

8) дослідити розвиток церковного будівництва української діаспори Канади як відображення теоретично можливого еволюційного шляху сакральної архітектури в Україні, що був штучно перерваний в період радянського тоталітарного режиму;

9) оцінити вплив універсалізму на розвиток сакральної архітектури Західної Європи;

10) дослідити гармонійність у співіснуванні традицій і новаторства мистецьких творів сучасних українських церковних архітектурних шкіл та нових напрямків храмового розпису;

11) розкрити роль еволюційним шляхом створеної системи розселення та традиційних планувально-просторових вирішень сільських поселень у феномені гармонізації простору європейського села;

12) дослідити проблеми та стан збереження традиційного архітектурного середовища сільських поселень країн Європи періоду глобальної урбанізації суспільства;

13) оцінити роль символіки у формуванні унікального культурно-мистецького простору архітектури українського села;

14) запропонувати теоретико-методологічний інструментарій гармонізації унікально-універсальних співвідношень об'єктів у культурно-мистецькому просторі архітектури українського села.

Об'єкт дослідження — культурно-мистецький простір архітектури українського села.

Предмет дослідження — гармонізація унікально-універсальних співвідношень у культурно-мистецькому просторі архітектури українського села.

Часові межі охоплюють пострадянський період, проте історичні передумови дослідження торкаються періоду появи села і до сьогодення часу.

Територіальні межі дослідження не обмежені певними областями чи регіонами, оскільки у роботі розглянуто культурно-мистецький простір архітектури українського села в цілому як явище. Звертання до архітектурного середовища західноєвропейського села у Розділі 5 обумовлене потребою показати стан сільських поселень, які розвивалися за схожих природно-кліматичних умов еволюційним шляхом, орієнтуючись тільки на економічні та духовні потреби сільського жителя.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у дослідженні застосовано ряд наукових методів: *синхронічний* (спрямований на розкриття загального стану розвитку культурно-мистецького середовища України); *діахронічний* (відображення в часі усіх змін, що відбувалися у культурно-мистецькому середовищі України); *метод системного аналізу, метод характеристики та оцінки стану культурно-мистецького простору держави, абстрагування* (для дослідження окремих об'єктів культурно-мистецького простору, відокремлених з їх цілісного комплексу); *аналітико-синтетичний* (для формулювання цілісного погляду на сучасний стан проблеми культурно-мистецького простору держави); *аналогії* (для встановлення унікально-універсальних співвідношень в процесі еволюції культурно-мистецького простору України); *генетичний* (для виведення визначень); *індуктивний* (для узагальнення результатів дослідження першоджерел, для виведення узагальнюючих положень); *класифікації* (для встановлення класифікації чинників унікально-універсальних співвідношень); *моделювання* (для побудови моделей розвитку культурно-мистецького простору України в нових геополітичних умовах); *систематизації й узагальнення* (при теоретико-методологічній інтерпретації унікально-універсальних співвідношень гармонізації культурно-мистецького простору держави та його архітектурного середовища).

Теоретичною базою дослідження стали праці провідних представників наукових напрямів, проблематика яких корелює з культурологічним та мистецтвознавчим змістом дисертації:

– теоретико-методологічні проблеми традиціоналізму як філософського вчення (Рене Генон, Юліус Евола, Тітус Буркхардт, Ананда Кентиш Кумарасвами, Олександр Дугін, Астрід Свенсон, Давид Гамільтон);

– дослідження проблем традиціоналізму в українській архітектурі (І. Фундуклей, П. Чубинський, В. Січинський, Ф. Вовк, В. Самойлович, Ю. Хохол, З. Гудченко, Ю. Косенко, А. Данилюк, С. Макаруч, І. Панькевич, Л. Шевченко, Я. Кравченко, В. Чепелик, Л. Прибега, М. Бевз, І. Дида та ін.);

– дослідження культурно-мистецького простору архітектури міст (М. Дьомін, С. Лінда, М. Бевз, А. Рудницький, Т. Клименюк, О. Рибчинський, Ю. Репін, І. Мельник, Т. Трегубова, Г. Кос, В. Вечерський, А. Мардер, Д. Кривач, В. Овсійчук, А. Пучков, С. Черепанова, І. Гнесь, К. Третяк, Б. Черкес);

– теоретико-методологічні дослідження проблем архітектурно-планувальної реконструкції та розвитку сільських поселень радянського періоду (Р. Багіров, М. Гераскін, О. Гурульов, А. Іконніков, М. Кончуков, Н. Касина, А. Кондухов, В. Кірсанов, Т. Лютивінська, Б. Маханько, С. Мойсєєва, В. Мусатов, Б. Тобілевич, Ю. Білоконь, Г. Делеур, Д. Добряк, В. Кірсанов, Г. Майков, Г. Кузнецов, М. Спектор та ін.);

– дослідження народних традицій архітектури, покращання естетичної виразності та архітектурно-розпланувальної організації українського села (І. Березовецька, Г. Бистряков, І. Віншу, О. Гурульов, І. Дида, Г. Лоїк, О. Колодрубська, С. Корсун, З. Котик, В. Ніколаєнко, Т. Панченко, Ю. Соломін С. Соколов, Н. Соснова, А. Степанюк, Ю. Хохол, Л. Хохол, В. Шулик);

– дослідження проблем вдосконалення культурно-мистецького простору архітектурного середовища сучасного європейського села (З. Борч, Р. Вільчинські, З. Вецковіч, Р. Давідовські, М. Ковіцкі, П. Ковальські, З. Куріата, Ю. Козуб, А. Міхалак, З. Мічковські, Е. Мрозовіцкі, І. Недзвецька-Філіп'як, З. Погодзінські, Ю. Потирала, Ю. Суходольські, Ю. Тарайко-Ковальська, Е. Троцька-Лежчинська, А. Шимські та ін.);

– дослідження історичного розвитку культурно-мистецького простору архітектури українського житла та його предметно-просторового середовища (О. Байбурін, Є. Бломквіст, М. Воронін, Ф. Вовк, О. Воропай, Ю. Гошко, А. Данилюк, О. Кандауров, В. Коцан, С. Макарчук, В. Маланчук, П. Макушенко, З. Петрова, М. Приходько, Ф. Потушняк, Р. Радович, П. Раппопорт, Б. Рібаков, В. Самойлович, І. Симоненко, В. Січинський, С. Таранушенко, Т. Цив'ян, В. Циркунов, П. Федака);

– дослідження історичного розвитку культурно-мистецького простору архітектури житла європейського села (К. Мошинські, О. Якімовіч, Ю. Гаєк, З. Дмоховські, Ю. Фальковські, Е. Франковські, В. Красовські);

– дослідження проблем формування українського сучасного житла та садиби (Л. Бачинська, І. Гнесь, В. Король, В. Товбич та Г. Літошенко, О. Колодрубська, В. Ніколаєнко, О. Сільник, А. Степанюк, І. Якубовський, В. Якубовський);

– теоретико-методологічні проблеми розвитку сакральної архітектури України та діаспори (Д. Антонович, Ю. Асєєв, О. Бойко, О. Борисова, В. Вечерський, Р. Галишич, Т. Геврик, Р. Гнідець, С. Гординський, І. Грабар, А. Данилюк, Ю. Діба, Р. Жук, В. Завада, Е. Завалень, В. Кармазін-Каковський, М. Кеслер, Я. Кравченко, М. Красовський, Н. Лайтарець, Т. Лисенко, Г. Логвин, Г. Лоїк, І. Могитич, М. Обідняк, О. Слепцов, В. Січинський, В. Слободян, А. Степанюк, Г. Павлуцький, Л. Прибега, С. Таранушенко, Я. Тарас, В. Чепелик, В. Щербаківський, Д. Щербаківський, П. Юрченко);

– дослідження проблеми народних традицій у сучасному церковному будівництві (О. Боднар, Р. Гнідець, Ю. Криворучко, Г. Лоїк, А. Степанюк, М. Обідняк, Л. Скорик, М. Станкевич, О. Слепцов, К. Третяк, Б. Черкес);

– дослідження символіки церковного розпису та іконописного мистецтва (С. Абрамович, Т. Гарасимчук, П. Жолтовський, В. Лепакін, О. Нога, Д. Степовик).

Джерельною базою дослідження стали:

– архітектурно-мистецькі проекти провідних архітекторів сучасності Ле Корбюзьє, Френка Ллойда Райта, Кензо Танге; українських архітекторів Василя Кричевського, Павла Альошина, Дмитра Дяченка, Олександра Власова, Анатолія Добровольського, Костянтина Жукова, Тадеуша Обмінського, Івана Левинського, Лева Левинського, Олександра Лушпинського, Радослава Жука, Олега Боднара;

– творчі розробки європейських архітекторів із створення архітектурного середовища для релаксації жителів села в період тотальної урбанізації суспільства: Армандо Руїнеллі (Швейцарія), Робін Кент, Клаудія Мейлі, Маркус Прасквісер (Австрія), Крістіан Штауфенігер (Швейцарія), Architekturbüro «KraayerArchitektur» (Швейцарія), архітектор Конрад Меснер (Німеччина), Фірми Architekt Dost Architektur GmbH (Швейцарія), Albrecht Architekten AG SIA (Швейцарія), Architekten Hermann Kaufmann (Швейцарія), Schmid Schäfer Architekten GmbH ETH SIA (Швейцарія), ZT GmbH Brenner + kritzingerarchitekten–Kappl (A) (Австрія), Austria-Architects Projekt (Австрія), Architektbüro Rossbach (Німеччина);

Наукова новизна одержаних результатів виявляється у таких положеннях. У дисертації *вперше*:

– з позиції системного аналізу розглянуто та оцінено стан культурно-мистецького простору архітектури українського села;

– визначено теоретичні основи феномену традиціоналізму та універсалізму культурно-мистецького простору України;

– обґрунтовано теоретико-методологічні положення унікально-універсальних співвідношень у формуванні культурно-мистецького простору українського села, зокрема архітектурного середовища;

– розкрито суть унікально-універсальних співвідношень у феномені простору українського села;

– охарактеризовано унікально-універсальні співвідношення в архітектурі будівель українського села;

– охарактеризовано унікально-універсальні співвідношення в розпланувальній структурі та в сучасній архітектурі сільських будівель європейських країн;

– обґрунтовано систему показників оцінки унікально-універсальних співвідношень;

– запропоновано теоретико-методологічний інструментарій вирішення задач формування культурно-мистецького простору архітектури українського села та архітектурно-мистецьких вирішень об'єктів на основі гармонізації унікально-універсальних співвідношень, що дасть змогу вдосконалити архітектурне середовище села.

Набув подальшого розвитку погляд на архітектурний простір села як отриманий у спадок мистецький твір гармонійної співпраці людини і природи.

Удосконалено поняття «гармонійне архітектурне середовище», «унікально-універсальні співвідношення в архітектурному середовищі» як необхідні дефініції у подальших розвідках культурно-мистецького простору українського села.

Уточнено роль архітектурно-просторових елементів села у формуванні його гармонійного архітектурного середовища.

Розширено погляд на взаємозв'язок гармонізації культурно-мистецького простору та духовності народу, формування його фізичного і психічного здоров'я.

Розроблені в дисертації теоретичні основи унікально-універсальних співвідношень гармонізації архітектури українського села становлять наукову основу для просторової діяльності з проектування та реконструкції сільських поселень та їх об'єктів в системі нових цінностей формування гармонійного архітектурного середовища культурно-мистецького простору.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертації, її основні положення та висновки знайшли використання при розробці тем до дисципліни «Регіональна архітектура та мистецтво», при написанні навчальних посібників для студентів вишів: «Історія української культури. Навчальні тести» (Р. Кюнцлі, А. Степанюк, 2011); «Архітектурне проектування будівель та споруд сільських поселень» (А. Степанюк, Р. Кюнцлі, Є. Фамуляк, 2016); «Проектування українських церков» (А. Степанюк, Р. Кюнцлі, 2017). Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання при розробці і виконанні Державної програми розвитку культурно-мистецького простору архітектури села. Результати роботи можуть бути також застосовані в процесі вирішення конкретних завдань при формуванні архітектурного простору сільських територій, у подальших наукових розробках з цього питання й на спецкурсах для студентів архітектурних і мистецьких спеціальностей.

Результати дослідження впроваджено у науково-дослідну роботу Львівського національного аграрного університету, у навчально-методичну роботу Косівського інституту прикладного і декоративного мистецтва, у сферу діяльності регіонального розвитку містобудування та архітектури Косівської райдержадміністрації, у проектну діяльність з розпланування сіл у ПП «Центр європейського розвитку», в процес художньо-мистецького та просторового вирішення храмових будівель у МПП «Архітектурна майстерня “Симетрія”».

Особистий внесок здобувача. Основні положення і результати дослідження, що виносяться на захист, отримані автором особисто. За темою дисертації автором опубліковано 44 публікації, з них 16 у співавторстві. У публікаціях № 6, 23, 32, 38, 39 автором обрано та обґрунтовано тему, методи та задачі дослідження, сформовано виклад теми, узагальнено результати і сформульовано висновки; у публікаціях №№ 4, 5, 33, 34, 35, 36, 44 внесок автора полягає в обґрунтуванні теми, у розробці методики дослідження та викладі основного матеріалу; у публікаціях №№ 18, 24, 42, 43 обрано та обґрунтовано тему, мету і задачі дослідження, здійснено виклад основного матеріалу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи були оприлюднені автором у доповідях на наукових конференціях: Міжнародній конференції «Суть української культури й українська культура в діаспорі» (Рівне, 2011), Міжнародній науково-практичній

конференції «Теоретичні основи і практичні аспекти використання ресурсощадних технологій для підвищення ефективності агропромислового виробництва і розвитку сільських територій» (Львів, 2012, 2014), X Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська культурно-мистецька практика в історичній ретроспективі» (Рівне, 2014), Науково-технічній конференції професорсько-викладацького складу наукових працівників та аспірантів Української академії друкарства (Львів, 2014), Науково-теоретичній конференції професорсько-викладацького складу, аспірантів і здобувачів Львівської національної академії мистецтв «Духовно-моральні цінності в еквіваленті естетичної творчості: історія і сучасність» (Львів, 2016), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання мистецтвознавства: виклики XXI століття» (Харків, 2016).

Публікації. Основний положення роботи викладено у 44 публікаціях, серед них: одноосібна монографія, 7 одноосібних публікацій в зарубіжних наукових періодичних виданнях, 23 статті у фахових виданнях України (з них 6 у співавторстві); 13 публікацій у наукових виданнях університетів України (з них 10 у співавторстві).

Кандидатська дисертація на тему «Нестандартизовані елементи в українській літературній мові» за спеціальністю 10.02.01 «українська мова» була захищена у 1997 році в Ужгородському державному університеті, її матеріали при написанні докторської дисертації не використовувалися.

Структура та обсяг роботи. Дисертація включає: анотації українською та англійською мовами, список публікацій здобувача, вступ, шість розділів (28 підрозділів), висновки, додатки. Загальний обсяг роботи становить 483 сторінки. Основний обсяг роботи 363 сторінки (16,1 а. а.). Додатки містять 122 рисунки, 5 актів про практичне впровадження. Список використаних джерел з 682 позицій.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено наукову проблему дослідження, надано оцінку стану її опрацювання, вказано на зв'язок із науковими програмами, темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, викладено наукову новизну, практичне значення та впровадження одержаних результатів дослідження.

У першому розділі «**Культурно-мистецький простір архітектури як об'єкт дослідження**» проаналізовано базові теоретичні поняття з предмету дослідного розгляду.

У підрозділі 1.1 «**Категорійно-понятійний апарат культурно-мистецького простору архітектури**» для дослідження унікально-універсальних співвідношень культурно-мистецького простору архітектури українського села з метою запобігання протиріччям у тлумаченні понять і термінів уточнено категорійно-понятійний апарат дисертації, зокрема поняття: архітектурне середовище; архітектурне середовище села; архітектурний образ; гармонія; гармонія в архітектурі; гармонійне архітектурне середовище села; громадський центр; етнічна культура; ідентифікація; композиція архітектурного середовища; ку-

льтурно-мистецький простір; сільський архітектурно-мистецький простір; село; традиціоналізм; традиція; український модерн; універсалізм в архітектурі; унікальний; унікальне в архітектурі; унікально-універсальні співвідношення в архітектурі; унікально-універсальні співвідношення в архітектурному середовищі українського села; художній образ; хутір.

Унікально-універсальні співвідношення в архітектурі, як центральна дефініція дослідження, визначаються як співвідношення, що характеризуються гармонією природного та антропогенного, гармонією передових процесів у будівництві (новітні будівельні матеріали, конструкції, технології) та рисами традиційної національної (регіональної) культури; попри глобалізаційні процеси у світі унікально-універсальні співвідношення в архітектурі підкреслюють історичну спадкоємність поколінь в архітектурі. *Унікально-універсальні співвідношення в архітектурному середовищі українського села* визначено як архітектурне середовище, що сукупністю своїх структурних елементів (оселя, садиба, громадський центр, церква, природний ландшафт) прогнозує стереотипну поведінку, характерну для певного етносу, утворює ментальність та демонструє етнокультуру в її розвитку.

У підрозділі 1.2 **«Суспільно-культурні й історіографічні аспекти дослідження проблеми»** здійснено аналіз, систематизацію та узагальнення наявних наукових досліджень з питання стану та збереження культурно-мистецької спадщини народів, а саме її складової — національної архітектури. Доведено, що питання збереження традиційної архітектури постало гостро у час глобалізації суспільства, інтернаціоналізації культур, нівелювання їхніх особливостей. В архітектурному просторі така тенденція супроводжується засиллям універсальної архітектури, яка характерна спрощеними формами, одноманітністю, повторюваністю.

Проблема втрати автентичного культурно-мистецького простору торкнулася і села. Зберегти село в його традиційному вигляді стало принципом для країн Старої Європи, яка збереження автентичного села прирівнює до збереження реліктових пам'яток. До збереження традиційних сіл залучений сьогодні Фонд всесвітньої спадщини. Одним із досягнень цього фонду є збереження саксонських сіл Трансільванії. Так, швейцарський архітектор Армандо Руїнеллі, Робін Кент, Клаудія Мейлі та інші в дослідженнях і проектах доводять можливість збереження архітектурного середовища поселення на основі традиційної забудови. У проектах європейських архітекторів та дизайнерів простежується спроба поєднати традиції зі сучасними архітектурно-просторовими рішеннями та повернути елементи природного середовища в антропогенний простір сільських громадських центрів. Проблему їхнього архітектурно-просторового розвитку сьогодні жваво обговорюють у мистецьких колах Західної Європи. Так, Маркус Прасквісер, архітектор з Австрії, Крістіан Штауфенігер, з фірми Stauffenegger + Stutz (Швейцарія), Architekturbüro «Kraayer Architektur» (Швейцарія), архітектор Конрад Меснер (Німеччина), Фірма Architekt Dost Architektur GmbH (Швейцарія), Albrecht Architekten AG SIA (Швейцарія), Architekten Hermann Kaufmann (Швейцарія), Schmid Schärer Architekten GmbH ETH SIA (Швейцарія), ZT GmbH Brenner + kritzinger architekten — Kappl (A) (Австрія), Austria-Architects Projekt (Австрія), Architektbüro Rossbach (Німеччи-

на) активно пропагують нові мистецькі та просторові вирішення архітектурного середовища сільських центрів, які б надали сільським територіям можливості для релаксації від негативних наслідків тотальної урбанізації суспільства.

В Україні, незважаючи на наявність низки праць переважно історико-фактографічного характеру, залишається не вивченою проблема гармонізації культурно-мистецького простору архітектури села та не з'ясовані перспективи його розвитку, що потребує додаткових досліджень.

У підрозділі 1.3 *«Культурно-мистецький простір архітектури села як особливий твір мистецтва»* науково обґрунтовано винятковість культурно-мистецького простору архітектури села як особливого твору мистецтва в його утилітарному характері.

Встановлено, що критерії оцінювання продукту мистецької діяльності постійно змінюються, разом із ними змінюється й емоційне сприйняття та реакція на ці творіння. Одні з цих творінь стають шедеврами, мають глибокий емоційний зміст та спроможні будити уяву, інші залишаються фактом історії або її обличчям. Культурно-мистецький простір архітектури українського села як твір мистецтва володіє обома цими властивостями: як мистецький твір він спроможний будити уяву, як артефакт — є доказом культурного спадку українського народу. Архітектурний простір українського села як особливий твір мистецтва, при архітектурно-композиційному його вирішенні, дотриманні балансу, гармонії, рівноваги традицій і новаторства, унікального та універсального є найважливішим у процесі формотворення. Архітектура як середовище для проживання та життєдіяльності людини має утилітарний характер, як мистецький твір повинна володіти естетично-художніми властивостями. Завдання архітектора: разом із функціональною, конструктивною, формотворчою складовими наділити архітектурний твір художнім образом.

Науково обґрунтовано і встановлено, що збереження традиційного мистецького простору архітектури села, який створений поколіннями українців, дає йому шанс на нове існування в час глобалізації і наступу урбанізаційних процесів і є одним із основних завдань сьогодення. Незважаючи на те, що не всі без винятку споруди і будівлі села є повноцінними творами мистецтва, проте у своїй сукупності вони разом із природним середовищем є формотворчою основою гармонійно-художнього пейзажу українського села.

У підрозділі 1.4 *«Гармонія як феномен унікально-універсальних співвідношень об'єктів культурно-мистецького простору архітектури»* показано, що історія розвитку архітектури — це пошуки гармонії в архітектурному середовищі, вона тісно пов'язана із суперечностями традицій і новаторства. Гармонійність архітектурно-просторових вирішень архітектурного середовища села в цілому і його окремих елементів завжди характеризувалася синтезом взаємодоповнюючих співвідношень унікальних та універсальних ознак. Гармонія унікально-універсальних співвідношень просторових вирішень відображає гармонію архітектурно-композиційних ознак мистецького твору.

Проблема взаємозв'язку традицій і новаторства, унікального та універсального становить собою конкретний вияв протиріч старого і нового, стійкого і рухомого, такого, що відмирає, і такого, що народжується. Боротьба старого і нового є основним способом розвитку суспільства та способом існуван-

ня кожного явища як такого. Аналіз даної проблеми вказує на порушення збалансованих процесів протистояння традицій і новаторства, які внаслідок потужного наступу глобалізаційних процесів змістили шальки терезів у бік універсального.

Уміле поєднання традицій із новітніми об'ємно-просторовими вирішеннями, поєднання традиційного та сучасного, гармонізація унікально-універсальних співвідношень архітектурного середовища культурно-мистецького простору — шлях до творення гармонії в архітектурі. Гармонійне архітектурне середовище, гармонізований простір — це простір, який доповнює та співрозмірно поєднує унікальне та універсальне.

Створюючи архітектуру XXI століття, митець має досягти гармонії двох складових: традиційного і сучасного, унікального та універсального. Лише так він зможе створювати естетичне й водночас масове.

У другому розділі «**Теоретичні засади студіювання явищ унікальності та універсальності в культурно-мистецькому просторі**» обґрунтовано роль виняткових і загальних факторів у процесі творення культурно-мистецького простору.

У підрозділі 2.1 «**Традиціоналізм та універсалізм як фундаментальні філософські категорії**» розглянуто еволюцію відповідних дефініцій. Встановлено, що дефініція *традиціоналізм* пройшла складний шлях шліфування, і це є свідченням переосмислення самого явища у науковому світі. На основі наявних думок, під традиціоналізмом в архітектурі необхідно розуміти дотримання та використання традицій у творенні культурно-мистецького простору архітектурного середовища в нових соціально-культурних умовах, їх трансформацію в умовах суспільного прогресу, збереження своєрідності та ідентичності в час глобалізації та інтернаціоналізації культур.

Під *універсалізмом* в архітектурі слід розуміти явище, що спровоковане технічною революцією, масовим виробництвом сучасних будівельних матеріалів та конструкцій, покликане задовольнити ажіотажний попит на житло, поставлене на службу меркантильним інтересам, часто позбавлене естетичного смаку та національної ідентичності, спрямоване на задоволення утилітарних потреб.

Поширення універсального в мистецтві та архітектурі набуло загрозливих масштабів саме наприкінці ХХ ст., коли інтегративні процеси стрімко активізувалися, а питання комфорту та зручностей стало актуальним. Розуміючи наступ універсалізму як невідворотного явища, архітектори та митці б'ють на сполох. Єдиним виходом, що проглядається крізь проблему, яка визріла в архітектурно-мистецькому середовищі, є компроміс. Сучасний діалог унікального та універсального можливий тільки на ґрунті ерудованості, толерантності та поваги до творчості і свого народу, і творчої індивідуальності митця.

У підрозділі 2.2 «**Традиція як засіб ідентифікації української нації**» доведено, що традиція сприяє встановленню ідентичності суспільства, його культурної відмінності від «інших».

Збереження традицій в їхньому первісному вигляді є неможливим, оскільки сам прогрес перешкоджає цьому. Баланс новаторства і традицій — запорука утримання творчої рівноваги. Традиціоналізм передбачає не стільки

збереження традицій, скільки трансформацію їх відповідно до розвитку прогресу.

Традиція — це такий же елемент культури, як і новація. Культура народу мусить бути пов'язана з творчістю, якщо традиція перестає оновлюватися і співіснувати з творчістю та мистецтвом, вона стає музейним експонатом. Якщо традиція втілюється у нових формах, вона продовжує духовне життя народу, підкреслюючи його архаїчне походження та вказуючи на його прогрес.

З погляду традиціоналізму, новизна в архітектурі не має самодостатньої цінності, якщо вона не підкріплена якісним вдосконаленням традиційного. Саме таке вдосконалення традицій є оригінальним внеском українського модерну у світову архітектуру.

У підрозділі 2.3 *«Унікально-універсальні співвідношення в культурно-мистецькому просторі України та їхня взаємодія»* доведено, що гармонізація унікального та універсального, — це спосіб збереження самобутнього культурно-мистецького простору архітектури українського села як унікального явища культури українського народу. Опанування та дотримання традицій у період тотальної універсалізації та глобалізації, їхня трансформація, збереження своєрідності та ідентичності — запорука розвитку національної культури й архітектури.

Зазначено, що така гармонія можлива у разі застосування традиційних методів і прийомів забудови та об'ємно-просторових вирішень будівель і споруд у сучасних умовах масової розбудови та реконструкції села. Збереження унікально-традиційного архітектурного середовища, природного ландшафту сільської забудови, застосування регіональних елементів та місцевих матеріалів у гармонійному поєднанні з новітніми технологіями будівництва — основа для відновлення характерного побуту сільського жителя, без чого не є можливим відродження української культури та архітектури села.

Підкреслено, що Україна як цивілізована держава світового співтовариства, наслідуючи кращі європейські законодавчі зразки, прийняла низку нормативних актів, що регулюють гармонійний розвиток культурно-мистецького та архітектурного простору. Проте наявні документи спрямовані на захист національних автентичних раритетів і не регламентують розвиток національної архітектури на сучасному етапі. Заохочення й стимулювання до будівництва на основі національних традицій повинно стати одним із пріоритетних завдань державної політики. Концепція нової політики в галузі містобудування повинна стати підґрунтям для утвердження та розвитку культурних й духовних цінностей, забезпечення спадкоємності культурного процесу, пошуку та відродження культурних традицій, бачення свого місця в глобальному культурному та інформаційному просторі.

У підрозділі 2.4 *«Природно-кліматичні умови як чинник унікальності архітектури українського села»* доведено, що саме природно-кліматичний чинник сприяв формуванню унікального духовного світу українця, який народився разом із селянською садибою, був способом життя та виживання в певних природно-кліматичних умовах і різнився в етнографічних регіонах своїм винятковим сакральним наповненням. Унікальність народної архітектури, її індивідуалізм є однією з основних рис української ментальності, що проявили

себе під впливом кліматичних чинників, які стали визначальними у способі забудови та розплануванні, матеріалі будівництва, облаштуванні життєвого середовища, веденні господарства та обрядах.

У третьому розділі **«Унікально-універсальні співвідношення архітектурного середовища розпланувально-просторової структури українського села»** з'ясовано, що культурно-мистецький простір архітектурного середовища українського села — це феномен, який представлений творами мистецтва народного зодчества з розпланування та забудови сільського простору будівлями та спорудами, що не тільки задовольняють утилітарні потреби, а й демонструють емоційне світосприйняття свого творця, його психологічний стан, практичні навички, впливають на емоції своїх споживачів, формуватимуть відчуття належності до певної спільноти та сприятимуть самоідентифікації людини в природі та суспільстві. Особливість архітектурного простору українського села полягає в тому, що система горизонтальних і вертикальних осей є природною і продиктована зазвичай ландшафтом, меншою мірою людським чинником.

У підрозділі 3.1 **«Унікальність архітектурного середовища українського села як результат історичного розвитку його архітектурно-розпланувальної структури»** доведено, що виникнення та розвиток сіл в Україні, формування їхнього культурно-мистецького простору архітектурного середовища зумовлені соціально-економічними, природно-ландшафтними умовами, загосподарюванням територій, державним устроєм, регіональними традиціями.

Гармонія функціональності й естетичності архітектурного середовища українського села є унікальним явищем, яке виразилося у композиційно-інтуїтивному розплануванні села народними майстрами, де об'ємно-просторові параметри будівель співрозмірні людині, а також пропорційно співіснують із загальним силуетом села. Горизонталі та вертикалі вуличної мережі села не порушують пластики, параметри якої задала сама природа.

Доведено, що завдяки еволюційному шляху розвитку в Україні розвинулася унікальна розпланувальна структура українського села, в якій церква домінує в сільському краєвиді, вказуючи своєю архітектурою на духовні акценти сільських жителів. Унікальність розпланувальної структури села полягає у гармонійному співіснуванні забудови з природним середовищем, в якому забудова ненав'язливо доповнює його.

У підрозділі 3.2 **«Громадські, господарсько-виробничі і побутові будівлі та споруди як невід'ємний елемент архітектурного середовища українського села»** доведено, що найважливішим структурним елементом архітектурного середовища та об'ємно-просторової композиції українського села завжди був громадський центр (*пункт 3.2.1*). З давніх часів у селі в центральній частині знаходився майдан, який традиційно забудовували такими будівлями та спорудами, як церква, дзвіниця, плебанія, корчма, сільська школа. При архітектурно-просторовому вирішенні громадського центру народні майстри намагалися основну споруду (церкву) розташувати на найвищому, найкрасивішому місці села.

Вплив на архітектурно-просторове вирішення українського села загалом та громадського центру зокрема мали природні умови. При цьому природний

ландшафт виступав як рівноправна складова архітектурно-просторової композиції громадських центрів. Тому останні здебільшого відкриті, частина забудови по периметру площі зазвичай відсутня, тут розкривається панорама ставка, озера або річки. Села з такими центрами розміщувалися на схилах пагорбів, а визначні точки рельєфу підсилювали висотною домінантою — церквою. Одним із незмінних атрибутів архітектурного середовища села і його громадського центру були зелені насадження.

Невід'ємним елементом культурно-мистецького простору архітектури та суспільного життя українського села були будівлі корчми, шинку (*пункт 3.2.2*). Можна стверджувати, що до художньо-мистецького та просторового вирішення архітектурного середовища українського села долучилася єврейська громада, яка об'ємно-просторовими та дизайнерськими вирішеннями будівель корчми та шинку — прототипів сучасних торгово-розважальних закладів, зробила свій внесок у формування довершеного образу українського села. Особливого, специфічного колориту надавали архітектурному простору українського села будівлі виробничо-побутового призначення (*пункт 3.2.3*), що належать до визначних творів народної архітектури, — вітряк, кузня, млин, крамниця, громадська комора. Вітряки з величавими силуетами збагатили архітектурно-мистецький простір неповторністю та живописністю, а водяні млини формували своєрідні пейзажі, створюючи навколишній затишок і своєрідну красу українського села.

У підрозділі 3.3 **«Сільське житло як архітектурна та філософсько-історична категорія народного зодчества»** акцентовано, що селянська оселя є однією з фундаментальних констант культури України, що увібрала в себе найяскравіші зразки сакрального мистецтва і є втіленням індивідуальної та колективної ментальності населення України. Селянська оселя з її символікою й архітектурно-просторовим вирішенням — фундамент для розуміння світобачення українця. Селянська оселя — це мікросвіт, який українець створив, спостерігаючи за Всесвітом, унікальний, лише йому притаманний, а через те є шляхом до розуміння етнопсихологічних особливостей наших пращурів.

У підрозділі 3.4 **«Утилітарні та сакральні аспекти архітектурно-предметного середовища сільського житла»** обґрунтовано, що житло українців — історична категорія, в організації внутрішнього предметно-просторового середовища якого, в окремих його елементах відображаються численні народні традиції, символи, звичаї та обряди. За багато віків свого існування українські зодчі створили художній образ українського сільського житла, в якому вагоме місце належить його структурним елементам — сволоку, вікну, порогу (*пункт 3.4.1*).

Український хатній інтер'єр відзначається простим, доцільним і зручним у користуванні обладнанням та меблями, художньо довершеними декоративним оздобленням (піч, стіл, мисник та ін.). Обладнання внутрішнього простору селянської хати, меблі — ужиткові вироби з дерева сільських народних майстрів — основа інтер'єру традиційного селянського житла, крім своєї суто утилітарної функції, виконували функцію естетичну, мали сакрально-символічне значення, завдяки чому повніше розкривалася духовна сутність української хати (*пункт 3.4.2*).

Вивчення та використання традиційних елементів предметно-просторового житлового середовища українського селянина при зведенні житла надасть йому національного колориту в сучасному трактуванні. Відродження української культури насамперед пов'язане з відродженням села, традицій народу, які пробудять генетичну пам'ять селянина-господаря, селянина-творця, і українська селянська хата оживе, наповнюючись сучасними елементами інтер'єру з використанням традиційних форм, пластики, атрибутики.

У підрозділі 3.5 **«Орнамент в культурно-мистецькому просторі архітектури українського села як художня матриця народу»** доведено, що орнамент є невіддільною складовою сакрального мистецтва нації, несе в собі глибинну генетичну пам'ять і зв'язок поколінь. У минулому орнамент інформував про належність людини до того чи іншого племені, села, сьогодні ж він повинен інформувати світовий культурний простір про успадковані українцями знання. Ці знання можуть транслюватися всьому світові власне через сучасну архітектуру. Відновлення традиційного українського орнаменту та його елементів в екстер'єрі й інтер'єрі будівель і споруд українського села поверне йому обличчя мальовничого, живописного і водночас культурно-духовного осередку України.

У четвертому розділі **«Церква як унікальний елемент архітектурного середовища культурно-мистецького простору українського села»** обґрунтовано роль храму в культурно-мистецькому просторі архітектури українського села як важливого естетичного компонента.

У підрозділі 4.1 **«Особливе місце церкви в архітектурному середовищі культурно-мистецького простору українського села»** на основі аналізу творів художньої літератури та наукових джерел доведено, що розташування храму ніколи не було випадковим, для нього завжди використовували домінуючі мальовничі місця ландшафту (*пункт 4.1.1*). Сільська громада надавала храмові особливого значення. Храм як духовний центр розташовувався в центрі села і був основною спорудою, яка слугувала орієнтиром у просторовому середовищі сільського поселення. Композиційна єдність ансамблю храму довершується спорудами сакрально-допоміжного призначення, які в органічній цілості підпорядковуються основній домінанті — церкві. На території храму обов'язковими є дзвіниця, фігура або хрест, місце для освячення води. Цвинтар, який був також обов'язковим елементом церковного ансамблю, символізував духовну єдність померлих і живих. Композиційну досконалість української садиби, якої досягли народні майстри, було перенесено і на церковне подвір'я, а естетичне чуття українців дало змогу створити низку довершених дерев'яних композицій, які свідчили про церкву як духовну оселю.

З'ясовано, що в Україні визріла своя унікальна система розпланування села з храмом — домінантою, де церква візуально поєднувала усі частини населеного пункту, була основним композиційним елементом забудови та природно-ландшафтного оточення.

Доведено, що унікально-універсальні співвідношення церковної архітектури українського села (*пункт 4.1.2*) базуються на концепції усталених форм та розпланувально-композиційних вирішень будівництва храму, від яких народні зодчі намагалися не відходити, а лише вдосконалювали формотворення

та пропорційність. Впливи історичних стилів та запозичень також підпорядковувалися цій концепції, тому українська церква завжди різнилася від інших своєю неповторністю та унікальністю.

Сам матеріал українських храмів — дерево — сприяв появі унікального за конструкцією верху, найхарактернішою ознакою якого є висотне його розкриття. Унікальна конструкція верхів українських храмів стала не тільки оригінальним витвором українських зодчих, а й невід'ємною рисою символічного духовного злету в просторі церковного мікросесвіту.

Тридільні дерев'яні церкви є явищем народної архітектури, яке відображає традиційне бачення українців щодо будови всесвіту і порядку в ньому. Тиск на найбільш унікальне творіння українського етносу особливо брутално виявив свою силу у радянські часи, коли нищення храмів як виразників релігійності українців заохочувалося державою. І хоч релігійний дух українців так і не був викоренений радянською системою, проте були втрачені традиції, що потребували природного розвитку, втілення та оновлення.

У підрозділі 4.2 *«Пошуки національної ідентичності в сакральній архітектурі української діаспори (на прикладі поселень в Канаді)»* з'ясовано, що застій у розвитку храмового будівництва в Україні був частково компенсований за рахунок розвитку діаспори, де робилися активні спроби зберегти українські традиції, втілити унікальні риси української сакральної архітектури в універсальній модерновій архітектурі післявоєнного будівельного буму.

У той час, коли українська сакральна архітектура перебувала у стадії стагнації, вона отримала безпрецедентний шанс на повторне народження і розвиток у Канаді та США. Сакральна архітектура української діаспори в Канаді пройшла шлях, якого її позбавили атеїстичні догми в Україні, і стала орієнтиром для наших архітекторів у часи перебудови, коли повернення до духовного життя вимагало відродження церковного будівництва.

Проекти церков Р. Жука, М. Німціва, З. Мазуркевича, Т. Геврика, В. Січинського, І. Жуковського, А. Осадца, які через політичні умови були реалізовані не на історичній батьківщині, стали представниками української школи храмобудівництва та засвідчили неперервність її історичного розвитку.

Успіхи церковної архітектури української діаспори значною мірою завдячують великій подвижницькій роботі архітектора о. Пилипа Ру, який вважав, що архітектура храму повинна змінюватися відповідно до вимог часу, проте базуватися на фундаменті унікальних надбань народу.

Підрозділ 4.3 *«Проблеми сучасного храмобудівництва та пошуки нової архітектури християнського самовираження»* зумовлений появою великої кількості стилєвих напрямів сакральної архітектури, нових об'ємно-просторових вирішень у церковному будівництві. Обґрунтовано, що модерна сакральна архітектура повинна виражати зміни часу та погляди сучасників. Водночас необхідною умовою для збереження національної ідентичності є дотримання особливих об'ємно-просторових вирішень та купольного завершення церковних будівель, притаманних українській храмовій архітектурі.

Будівництво великої кількості церков кінця ХХ — початку ХХІ століття свідчить про національне піднесення в Україні (*пункт 4.3.1*). Проте, як засвідчує аналіз сакральних будівель, інфекція універсалізму уже проникає в організм

українського церковного будівництва і починає руйнувати найдосконалішу імунну систему — народні традиції храмобудівництва, що виразилися у гармонійній відповідності внутрішніх розпланувальних вирішень об'ємно-просторовому та містобудівельному вирішенню, зовнішніх розмірах храму його внутрішньому об'ємно-просторовому вирішенню, архітектури храму зовнішньому історично-складеному оточенню, ритміці візуального силуету, дотриманні тридільності та пірамідальності в розпланувальних та об'ємно-просторових вирішеннях, купольному завершенні храму, його центричності у розташуванні веж. Так, поява в українському храмовому будівництві церков без баневих завершень, із приземистими формами не тільки спотворює символіку християнського світогляду українців, а й відриває їх від традицій, які є основою збереження ідентичності української нації, її самобутності. Геометричні спрощені форми універсалізму, простота і симетрія важко поєднуються з емоційним світосприйняттям українця.

Обстежені об'єкти дають право зробити висновок, що шлях до творення сучасної церковної архітектури лежить через мистецьку інтерпретацію українських традицій храмобудування і втілення їх у новітніх матеріалах та конструкціях.

Багатоконфесійність Львівщини, межування з західною модерною сакральною архітектурою та східною догматичною, орієнтованою на візантійську, збереження оригінальних зразків народної архітектури Прикарпаття призвели до появи особливого регіону, де сакральна архітектура представлена розмаїттям архітектурних напрямів: від імпровізації в сучасному трактуванні історичних стилів до архітектури модернових об'ємно-просторових і конструктивних вирішень (пункт 4.3.2). Сьогодні архітектурні школи Західної України пропонують цікаві різнопланові проекти сакральної архітектури, що є неординарною подією в архітектурно-мистецькому житті країни.

Ретроспективний огляд церковної архітектури Західного регіону України, зокрема Львівської області кінця ХХ — початку ХХІ століть показав наслідування архітекторами історичних стилів та інтерпретацію їхніх просторових форм у модерновому трактуванні: неовізантизм, необароко, неоромантизм, історизм (архітектори О. Матвіїв, М. Рибенчук, М. Обідняк, А. Степанюк, А. Люсак, В. Люсак, І. Довганюк, В. Качмар, В. Маттінен, О. Кобзар).

Цікавими в просторовому вирішенні є роботи професора Олега Боднара, який теоретично обґрунтував та практично втілює у низці проектів архітектурно-розпланувальні, функціональні та конструктивно-технологічні можливості використання просторових геометричних структур, які своїми модерновими об'ємно-композиційними та архітектурно-художніми вирішеннями інтерпретують дерев'яну церковну архітектуру Прикарпаття.

Використання традиційного ми бачимо в усіх без винятку будівлях храмової архітектури. Лише використання традицій та розуміння їх у кожного автора різне: від візуально-поверхневого (повторення форм основних елементів храму або деяких елементів і деталей) до ідейно-суттєвого (дотримання характерного об'ємно-просторового та візуально-сакрального рішення).

Вирішення проблеми поєднання традиційного та модернового в мистецькому творі є складним. Гармонійність поєднання цих двох складових ви-

значає рівень майстерності автора твору. Правда, визначення гармонії поєднання традиційних та універсальних форм у мистецькому творі є суб'єктивним.

Підрозділ 4.4 *«Модернові розписи в українському церковному малярстві»* присвячений дослідженню внутрішнього наповнення храму, а саме розписам. Показано, що українська храмова архітектура завжди наповнювалася зримими образами, які супроводжували святу літургію. Ці образи максимально близькі українцеві, оскільки тут працювали, як правило, місцеві іконописці та художники, яким була зрозуміла регіональна специфіка характеру, побуту, моральних принципів тощо і які через глибоку богословську науку, піст і послух, а також своє розуміння і бачення, характер пропускали кожен образ святого. Візуалізація сакрального світу в акустичному супроводі божественної літургії давала змогу відчутти присутність Бога у храмі, створювалася аура містичного і таємничого, сакрального і піднесеного.

Сучасний український християнський храм, підтримуючи багатовікову історичну традицію, повинен бути впізнаваний у світі передусім унікальними рисами традиційної української сакральної архітектури, що втілені як у нових формах та матеріалах, так і у церковних розписах.

Тривалий застій у церковному будівництві та церковному розписі сприяв утворенню вакуумного середовища у цілому мистецькому напрямі. Повернення українського модерну в його нових варіантах у розпис храмів свідчить про відродження українського мистецтва на основі патріотичних ідей та національних цінностей. Власне присутність універсального (осмисленого, виваженого) у храмових розписах є на часі. Універсальне в храмовий розпис приходить важче, ніж в архітектурні форми, оскільки вимагає, окрім майстерності іконописця, ще й власного аналізу, осмислення, власної філософії. Разом з тим традиційні розписи стають «нудними» і не несуть ніякого філософського навантаження для людини нового часу. Український модерн ХХІ ст. зрівноважив шальки унікального та універсального, розбавивши традиційні розписи новим баченням і переосмисленням цінностей. Розпис церкви св. Архистратига Михаїла села Верина на Львівщині став яскравим прикладом модерного храмового розпису в сучасних умовах.

Глибокий психологізм біблійних постатей, який змушує замислитись над промислом Божим, фрагментарний натуралізм деяких сцен (вбивство дітей царем Іродом, кривавий піт Христа) викликає любов до життя та спротив до насильства і страждань. Гармонійне поєднання вітражів та розпису в єдину розповідь пробуджує естетичну насолоду, доповнення розписів історичними деталями та фрагментами з вкрапленням сюжетів з історії української держави створюють враження відкритої книги становлення християнства та ролі в цьому українського народу. Проте основною рисою українського модерну ХХІ ст. є внесення в розписи храму ще одного постійного персонажа — українця-християнина, який уже не залишається спостерігачем в осмисленні філософії життя і смерті, а сидить за безкінечним столом поряд із біблійними мудрецами.

«Український модерн» ХХІ ст. виник на вимогу часу, показав сучасну людину у розписах, він приніс нову філософію, яка розбавила застійні процеси у храмовому розписі, та засвідчив необхідність гармонійного розвитку унікального та універсального.

Символіка модерну ХХІ ст. у її неоднозначному трактуванні під силу кожному у «різноглибинних» варіантах. Як тільки символ відкриває двері осмислення, за ними з'являються інші двері. Цей процес, породжений модерном ХХІ ст., змушує людину постійно мислити та проводити паралелі з Біблією. Візуалізація сакрального світу в акустичному супроводі божественної літургії в національній інтерпретації — унікальне явище як українського храмового зодчества, так і українського мистецтва загалом — дає змогу відчутти присутність Бога у храмі, створюючи ауру містичного й таємничого, сакрального і піднесеного, і водночас рідного.

У п'ятому розділі **«Унікально-універсальні співвідношення архітектурного середовища розпланувально-просторової структури села Західної Європи»** проаналізовано становлення та розвиток культурно-мистецького простору архітектури села західноєвропейських країн.

У підрозділі 5.1 **«Традиції та сучасні тенденції архітектурно-розпланувальних вирішень європейського села»** доведено, що традиції розпланування європейського села та система розселення територій, яка сформувалася на базі географічного, історичного та інших чинників, є сьогодні незмінним артефактом формування етносу, його козирем у відстоюванні територіальних та культурних цінностей. У європейських країнах гармонія унікально-універсальних співвідношень у розплануванні сільських поселень досягнута природно-еволюційним розвитком сільських територій. Основним регулятором гармонійного співвідношення унікального (традиційного) та універсального (інтернаціонального) у країнах Західної Європи є місцева громада. Саме вона — найкращий оберіг спадщини предків та регулятор надходження нового.

Доказом гармонійного співжиття людини і природи є Швейцарія, де досі заохочується і культивується хутірне поселення, яке, як правило, завжди є осередком фермерства (землеробства чи сироваріння). У такий спосіб Швейцарія дає змогу своїм громадянам вирішити самостійно одночасно кілька проблем: проблему дешевого житла, проблему зайнятості, проблему освоєння територій, забезпечення ринку продукцією власного виробництва та проблему перевантаження міст.

Хутірні поселення зберегли систему найдавнішого розпланування садиб, національну специфіку ведення господарства, особливості швейцарського житла, традиційні стосунки у сім'ї та характер швейцарського аборигена, який через своє відособлене господарювання зазнав найменше впливів та асиміляцій. Підкреслено, що система хутірних поселень Швейцарії житлово-виробничими вузлами пов'язує весь простір конфедерації, утворюючи єдиний живий організм. Хутірне поселення є найменшою ланкою у системі сільського розселення. Замкнений мікросвіт селянина творився тільки у співавторстві з природою. Це особлива ланка людського співіснування, де виробництво, життя, спілкування мало замкнений цикл. Хутірні поселення виховували людину, котра повинна вижити у будь-яких умовах, мати навички з усіх необхідних професій. Такі поселення ніколи не славилися декоративними оздобленнями будівель, домінантами у забудові, пишним внутрішнім інтер'єром, квітковими садами. Пластично і ненав'язливо селянин вписував свою оселю у природне середовище і ставав його частиною.

Присутність хутірних поселень у системі розселення країн Західної Європи демонструє найменшу ланку, без якої не можна зрозуміти формування ієрархії системи розселення держави: *хутір* — *село* — *селище* — *містечко* — *місто* — *поліс* — *мегаполіс*. Ця ієрархія вимальовує художнє полотно, цілісний образ творення сільських поселень, створене протягом тисячоліть спільно людиною і природою.

У підрозділі 5.2 «**Програма “оновлення села” як спроба гармонізації унікально-універсальних співвідношень архітектурного середовища європейського села**» досліджено досвід гармонізації культурно-мистецького простору архітектурного середовища у країнах Західної Європи. Цікавим прикладом діяльності в цьому напрямку є програма «оновлення села». До проблеми оновлення села насамперед залучилися держави, які відчували загрози урбанізаційних процесів. Вважаючи свою багатовікову систему розселення досконалою для підтримки сільського господарства, оптимального і рівномірного заселення і контролю територій з точки зору вирішення екологічних питань, збереження традиційного селянського укладу життя, а отже, й національної культури, збереження місцевого жителя, який є найяскравішим виразником національних інтересів, країни старої Європи першими активізували програму допомоги селу.

Підкреслено, що село, як і будь-яке інше історичне та містобудівне утворення, у процесі свого еволюційного розвитку, впливів зовнішніх і внутрішніх чинників може зазнавати розквіту і занепаду. Лобіювання позитивних змін і підтримка села у час не сприятливих для його розвитку обставин — одна з характерних рис політики урядів країн Європи.

У підрозділі 5.3 «**Пошуки нової архітектури християнського самовираження зарубіжжя**» зроблено аналіз архітектури храмів країн Західної Європи, який показує, що в основі їхніх архітектурно-просторових рішень, зазвичай, переважають інтуїтивно-суб'єктивні міркування, а також запозичення аналогів, що створює дисгармонію і применшує архітектурно-художню цінність храму. Про сакральне призначення деяких модернових будівель ми дізнаємося тільки із сакральної символіки. Своїм об'ємно-просторовим вирішенням вони не відрізняються від торгових центрів, спорткомплексів, виставкових залів тощо.

Розмаїття стильових прийомів архітектурно-просторових вирішень храмової архітектури ХХІ ст., що характеризується необмеженими можливостями сучасних матеріалів та конструкцій, можна згрупувати у такі основні напрями: 1) архітектура сучасної техніки та матеріалів, творці якої копіюють форми храмів історичних стилів; 2) запозичення архітектурно-просторових вирішень громадських будівель; 3) використання прийомів та методів храмової архітектури чужих культур (піраміди, іудейська архітектура); 4) використання деяких елементів і деталей різних стилів церковної архітектури, наслідування форм будівель та споруд, що мають побіжний зв'язок із християнством (формологічні метафори Вавилонської вежі); 5) переосмислення архітектурних традицій та дотримання основних канонів храмового будівництва і втілення їх в модернових об'ємно-просторових і розпланувальних вирішеннях.

У підрозділі 5.4 *«Проблеми й тенденції просторових вирішень архітектурного середовища сучасних сільських громадських центрів європейських країн»* досліджено стан та тенденції розвитку громадських центрів країн Західної Європи. Одне з найважливіших завдань проектів реконструкції сільських громадських центрів європейських країн — збереження традиційного архітектурного середовища культурно-мистецького простору села.

Традиційним для європейських країн залишається застосування прийомів трансформацій приміщень для їх багатоцільового використання та розміщення розмаїтих установ в одній споруді, де передбачаються переважно на верхніх поверхах громадського центру житлові приміщення для літніх людей.

Одна з основних проблем, яку ставить перед собою місцева влада разом з архітекторами і дизайнерами країн колишнього соцтабору (Польща, Чехія), — це покращення транспортної та інженерної інфраструктури, підвищення рівня комфорту проживання сільських жителів. Слід зазначити, що в цих країнах, як і в країнах Старої Європи, простежується тенденція до надання сільським громадським центрам функції відпочинку та релаксації з метою зменшення негативних впливів урбанізації.

Повернення елементів природи в антропогенне сільське середовище країн Західної Європи з метою зменшення негативних впливів урбанізаційних процесів присутнє в усіх просторових рішеннях громадських центрів. Інтуїтивно відчуваючи брак затишку та внутрішнього спокою, архітектори та дизайнери прагнуть наповнити сільський простір оригінальними мистецькими рішеннями з вкрапленнями живої природи.

У підрозділі 5.5 *«Проблеми збереження архітектурного простору села як мистецького витвору народного здочества»* досліджено проблеми збереження культурно-мистецького простору архітектури села в Західній Європі. Причини спотворення культурно-мистецького простору архітектури села в Західній Європі можна пояснити активним руйнуванням старих будівель і на їхньому місці зведенням універсальних без прив'язки до національної специфіки та особливостей ландшафту, реконструкцією старих будівель із зміною архітектурно-художнього вигляду екстер'єру, зміною традиційного рисунку вікон при реконструкції перших поверхів будівель традиційної архітектури під магазини з великими вітринами.

Показано, що зміну традиційного бачення села спричинюють: асфальтування сільських двориків; прокладання через села магістралей; будівництво гаражів, що спотворюють краєвид; заміна традиційних дверей на фабричні; різного роду вставна мозаїка на фасадах будинків; огорожа, яка не характерна для сіл; бажання більш функціонально використовувати кожен метр приміщення; заміна традиційних вікон на пластикові, що дають більше світла; спорудження у селі будівель міського типу.

Розглянувши приклади практичної діяльності влади, громад, архітекторів щодо збереження традиційного архітектурного середовища в деяких розвинутих країнах Європи, можна зробити висновок, що ця робота залежить від низки чинників: культурних, соціальних, економічних. У «консервативній» Великій Британії для збереження автентичності на території історичної забудови класи-

чного англійського села XIV ст. Кестл Комб (Castle Combe) у парафії Вільтшир (Wiltshire) з XVII ст. не зводилося жодного сучасного будинку, а атрибути радіо і телебачення (сателітарні антени і т. і.) селянам дозволено ставити тільки установленого зразка, сучасні заміські котеджі будуються та реставруються зі збереженням традицій забудови. У словацьких селах також активно проводиться політика, яка спрямована на підтримку національної культури та архітектури. Так, у містечку Ружомбероку 1233 року у старій частині міста створений архітектурний заповідник, де будівництво законсервовано, проте житлова зона функціонує у повному обсязі, і це притягує до себе велику кількість туристів.

Отже у європейських країнах, консервування первісного вигляду частини або цілого села — це один із методів збереження традиційного архітектурного середовища. Такий метод можна застосовувати у країнах, які мають не тільки міцні багатовікові традиції, а й сприятливу минувшість, за якої збереглася автентична архітектура. Ще одним методом збереження історичного традиційного вигляду села є підпорядкування архітектури новозбудованих сучасних будівель існуючим - імітація старовини. Такий підхід до заміни старих традиційних будівель новими можливий, коли будівля не є пам'яткою архітектури та муніципальний уряд дозволяє нове будівництво.

На основі напрацювань європейських учених у галузі «оздоровлення» сільських територій можемо накреслити модель розвитку сучасного українського села, яка за сприятливих умов зможе запрацювати вже в найближчі десятиліття. Вивчення стану збереження традиційного архітектурного середовища, сучасного будівництва на селі в період глобальної урбанізації в країнах Європи підтверджує думку про наявність масштабної проблеми, яка потребує нагального вирішення. Водночас приклади сучасних архітектурних вирішень, де гармонійно поєднуються традиції та сучасні тенденції в будівництві, а також зусилля окремих громад, муніципальної влади вказують, що політика, яку проводять уряди європейських країн дасть позитивні результати у гармонізації архітектурного середовища сільських поселень.

У шостому розділі **«Теоретичні основи гармонізації архітектурного середовища культурно-мистецького простору українського села»** розроблено пропозиції для реалізації програми відновлення культурно-мистецького простору архітектури українського села на основі гармонізації унікально-універсальних співвідношень.

У підрозділі 6.1 **«Символізм культурно-мистецького простору архітектури українського села як відображення сакрально-духовного світосприйняття українського селянина»** обґрунтовується роль символу у творенні духовного світу селянина та реалізація цього символу у культурно-мистецькому просторі села. Символ, як найціннішу інформацію сакрального світосприйняття, український селянин заклав у двох найдосконаліших своїх творіннях: в оселі і храмі, що є інформаційним ковчегом української нації. Власний простір він наповнював сакральними символами-оберегами, що захищали його світ від втручання сил ззовні. Українська селянська хата — символ України, родинного щастя, статку, благополуччя. Храм — символ духовної гармонії, дім Господа, проекція царства небесного на землі.

Пізнання символіки народу дає розуміння його світосприймання, осмислення еволюції теургічних формул та «філософської ДНК», яка відбувається з плином часом. Втрата первісної символіки призводить до втрати початкової інформації, що може розказати нащадкам більше, ніж найдавніші манускрипти.

У підрозділі 6.2 **«Використання методу гармонізації унікально-універсальних співвідношень у розселенні та розплануванні українських сіл»** обґрунтовується застосування методу гармонізації унікально-універсальних співвідношень у системі сільського розселення (пункт 6.2.1). Роль методу полягає у відновленні традиційної еволюційно-збалансованої системи розселення сільських поселень із урахуванням природно-ландшафтних та соціально-економічних умов, інженерно-дорожньої інфраструктури.

Метод гармонізації унікально-універсальних співвідношень архітектурного середовища в розплануванні українського села (пункт 6.2.2) полягає в гармонійному поєднанні регіональних традицій розпланування українського села (живописність розпланувальної та об'ємно-просторової композиції сільських поселень з урахуванням історичної забудови та природно-ландшафтних умов) і сучасних методів забудови. Для гармонізації унікально-універсальних співвідношень архітектурного середовища у розплануванні українського села необхідне формування нової містобудівної політики, що буде гарантом збалансованого розвитку культурно-мистецького простору України.

Визначено, що стратегія містобудівної політики у сфері розвитку архітектурного простору села повинна бути спрямована на: 1) відновлення хуторів і малих сіл, зростаюча кількість яких засвідчить повернення до традиційної природно-еволюційної системи розселення; 2) розпланування сільських поселень повинно здійснюватися на основі регіональних традицій українського села, в якому селянська садиба відіграє роль основного структурного елемента архітектурного середовища українського села.

Важливим чинником гармонізації архітектурного середовища українського села є повернення сіл (через реконструкцію і розпланування) до набутого історичного досвіду й традицій, які мають бути використані і творчо вдосконалені в архітектурно-розпланувальній організації села, а саме: 1) живописність розпланувальної та об'ємно-просторової композиції сільських поселень як результат умілого використання рельєфу, озеленення, водоймищ і річок, вільної організації систем вулиць і доріг; 2) живописність та асиметричність в організації структурних елементів села в забудові сільських поселень; 3) динамічність та виразність силуету забудови за рахунок використання вертикальних домінант для закріплення та виявлення найважливіших ділянок у структурі та на рельєфі, розміщення домінант на схрещенні головних осей або за напрямом осі основних доріг та вулиць; 4) стійкість основних типів об'ємно-просторової та розпланувальної структури сільського житла й присадибної ділянки.

У підрозділі 6.3 **«Архітектурно-просторові вирішення архітектурного середовища структурних елементів села на основі гармонізації унікально-універсальних співвідношень»** обґрунтовується застосування методу гармонізації унікально-універсальних співвідношень у архітектурі окремих структурних елементів села (громадському центрі, храмі, оселі).

Гармонізація архітектурно-просторових рішень будівель і споруд громадського центру (*пункт 6.3.1*) є можливою через дотримання таких основних прийомів та методів: 1) дотримання пропорцій будівель громадського центру та архітектури села загалом; 2) уміле використання природного ландшафту місцевості й забезпечення зв'язку будівель та споруд із природою; 3) відповідність будівель громадського центру регіональним особливостям будівництва як у плані об'ємно-просторового вирішення, так і в плані місцевого будівельного та декоративного матеріалу, оздоблення фасадів, орнаменту.

Гармонізація архітектурно-просторових рішень сучасної церковної архітектури лежить через поєднання традиційного та універсального — гармонізації унікально-універсальних співвідношень, а саме: 1) умілого поєднання традицій побудови храму зі сучасними об'ємно-просторовими вирішеннями та застосуванням новітніх матеріалів; 2) акцентування уваги на унікальному явищі української сакральної архітектури — ритміці візуального силуету; 3) дотримання тридільності та пірамідальності в розпланувальних та об'ємно-просторових вирішеннях; 4) внутрішньо висотного відкритого простору; 5) завершення куполом ренесансного чи барокового типу або їх інтерпретація, оскільки свого розквіту архітектура церкви зазнала саме в ці часи.

Реформування архітектурного середовища сільських громадських центрів другої половини ХХ ст. (*пункті 6.3.2*), попри гуманні наміри (ліквідувати культурно-побутові відмінності між містом і селом) призвело до дисгармонії в архітектурному середовищі села необґрунтовано великими об'ємами громадських центрів. Занедбаний стан більшості досліджуваних громадських центрів, неспроможність сільських громад їх утримувати є свідченням неефективного ручного втручання в еволюційний шлях розвитку села та спроби змінити менталітет його жителів.

Гармонізація архітектурно-просторових вирішень сучасного житлового будівництва (*пункт 6.3.3*) можлива у поєднанні унікально-універсальних співвідношень й дотриманні таких основних прийомів та методів: 1) враховуючи чинники впливу на формоутворення сільського житлового середовища, будинок найдоцільніше проектувати двоповерховим або одноповерховим із мансардним поверхом; 2) за габаритами житловий селянський будинок повинен бути пропорційний до житлової забудови архітектурного середовища села, створюючи єдиний тип забудови; 3) архітектурне середовище села слід заповнювати неоднорідними формами житла та його елементів (формування специфічних типів планів, стін і дахів, співвідношень між ними, галерей, веранд, застосування різних типів схилих дахів); 4) кольорову гаму на фасадах житлових будинків застосовувати з урахуванням етнографічних традицій, технік художнього розпису; 5) розмаїтість, пластична і декоративна своєрідність у деталізації елементів оформлення екстер'єру будинків, малих архітектурних форм (альтанок, криниць, лавок тощо), зовнішнього благоустрою; 6) сміливе, творче застосування у житлових будинках місцевих будівельних матеріалів (каменю, цегли, кераміки, черепиці, дерева, кованого металу, соломи тощо).

У підрозділі 6.4. ***«Гармонізація культурно-мистецького простору сакральної архітектури села на основі унікально-універсальних співвідно-***

шень» встановлено, що особливу роль в об'ємно-просторовому вирішенні українського християнського храму відіграють пропорції та співрозмірність будівлі храму і навколишнього середовища; разом з тим, церква має гармонійно вписуватися в архітектурне середовище села і водночас бути домінантою сільського пейзажу.

За період незалежності України в культурно-мистецькому просторі церковної архітектури села, незважаючи на розмаїття архітектурно-мистецьких напрямів, можна виділити декілька основних, які об'єднують і систематизують їх:

- повторення історичних стилів у їхньому об'ємно-просторовому вираженні та матеріалах. Такі церкви можуть зводити на місці старих, згорілих, знищених або як копії визнаних зразків;
- еkleктична церковна архітектура, творці якої повторюють історичні стилі українського храмового зодчества в нових матеріалах;
- церковна архітектура в сучасних конструкціях і матеріалах із використанням окремих архітектурних елементів і деталей історичних стилів українського храмового зодчества;
- модерна церковна архітектура зі створенням візуальної асоціації традиційного силуету української церкви;
- авторські творчі інтерпретації сакральної архітектури.

Гармонізація культурно-мистецького простору сакральної архітектури українського села можлива з дотриманням таких основних унікально-універсальних співвідношень будівлі храму в об'ємно-розпланувальному та просторовому вирішенні, як:

- гармонійна відповідність внутрішніх розпланувальних вирішень об'ємно-просторовому та містобудівному вирішенням;
- гармонійна відповідність зовнішніх розмірів храму його внутрішньо об'ємно-просторовому вирішенню;
- гармонійна відповідність архітектури храму зовнішньому історично складеному оточенню;
- поєднання традиційної побудови храму із сучасними об'ємно-просторовими вирішеннями та застосуванням новітніх матеріалів;
- акцентування уваги на унікальному явищі української сакральної архітектури — ритміці візуального силуету;
- дотримання тридільності й пірамідальності в розпланувальних та об'ємно-просторових вирішеннях;
- співвідношення загального задуму з окремими елементами;
- завершення куполом ренесансного чи барокового типу або їхнє творче опрацювання, оскільки свого розквіту архітектура церкви зазнала саме в ці часи;
- гармонійна співрозмірність усіх частин екстер'єру храму;
- характерне завершення зовнішнього об'єму верхньої частини храму, центричність композиції у побудові даху та розміщення веж.

У підрозділі 6.5 *«Гармонізація архітектурно-просторового та предметного середовища інтер'єру сільських будівель і споруд»* запропоновані методи гармонізації архітектурно-просторового середовища інтер'єру українського житла та храму.

Гармонізація архітектурно-просторового та предметного середовища інтер'єру сільського житлового будинку (*пункт 6.5.1*) можлива через дотримання таких основних прийомів та методів: 1) використання орнаменту, декору, символіки предметно-просторового середовища народного житла; 2) осмислене використання конструктивно-просторових структурних традиційних елементів інтер'єру (виконання в загальній кімнаті каміна, який символізує піч в українській хаті, стелі в приміщеннях із виділенням дерев'яних волоків); 3) застосування в конструктивному та оздоблювальному вирішенні інтер'єру сучасних матеріалів та відповідність його сучасним вимогам, нормам і технологіям.

При формуванні інтер'єру українського храму (*пункт 6.5.2*) необхідно: поряд з пропагуванням сучасного модернового розпису, враховувати вплив візантійської і західноєвропейської культур на формування внутрішнього простору храму, літургійного посуду, священничих шат, оздоблення книг тощо; враховувати розвиток народного мистецтва (різьбярство, вишивку), застерегти церковне мистецтво від псевдоновизни, псевдосучасності, в поспішному і часто не виправданому відхиленні від традицій не лише у конструкції форм, стилістиці, а й, що є найважливішим, в іконографії образів святих. Традиції й новизна у церковному мистецтві повинні бути взаємопов'язані.

ВИСНОВКИ

Основним результатом дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ формування культурно-мистецького простору архітектури українського села в нових геополітичних умовах. На основі проведених досліджень розроблені принципи та методи гармонізації культурно-мистецького простору архітектури українського села на засадах унікально-універсальних співвідношень.

1. Встановлено, що за час свого існування українське село трансформувалося в унікальний художній витвір мистецтва, який характерний своєю творчою співпрацею людини і природи, в якому природа у своїй первозданній красі є об'єктом натхнення людини в створенні свого життєвого середовища, що позитивно впливає на її психологічний та емоційний стан. Доведено, що культурно-мистецький простір села через архітектурно-просторові та декоративно-оздоблювальні вирішення містить важливу інформацію про народні традиції, вподобання, ремесла, цей колективний твір мистецтва є унікальним артефактом культурної спадщини народу.

2. На основі проведених досліджень встановлено, що пошуки гармонії в мистецькій діяльності зі створення архітектурного середовища на основі взаємодоповнюючих унікальних та універсальних співвідношень є запорукою розвитку гармонійного культурно-мистецького простору українського села.

3. Встановлено, що дефініція «традиціоналізм» пройшла складний шлях формування, і це є свідченням переосмислення самого явища у науковому світі. На основі існуючих думок, під традиціоналізмом у культурно-мистецькому просторі архітектури українського села необхідно розуміти дотримання та використання традицій у творенні культурно-мистецького простору та його архітектурного середовища в нових соціально-культурних умовах, їх трансформа-

цію в умовах прогресу, збереження своєрідності та ідентичності нації в час глобалізації та інтернаціоналізації культур.

Доведено, що традиція — це такий самий елемент культури, як і новація. Культура народу пов'язана з творчістю, якщо традиція перестає оновлюватися, вона стає музейним експонатом. Втілюючись у нових формах, традиція продовжує духовне життя народу, підкреслюючи його архаїчне походження та вказуючи на його прогрес.

4. Доведено, що гармонія функціональності й естетичності архітектурного середовища українського села є унікальним явищем, яке виразилося у композиційно-інтуїтивному розплануванні його народними майстрами, де об'ємно-просторові параметри сільських структурних елементів (куток, вулиця, майдан) та будівель і споруд співрозмірні людині та загальному силуету села. Горизонталі та вертикалі вуличної мережі села не порушують пластики та живописності оточуючого природного середовища.

5. Доведено, що завдяки еволюційному шляху розвитку в Україні розвинулася унікальна розпланувальна структура українського села, яка полягає у гармонійному співіснуванні з природним середовищем, в якому селянська забудова не домінує, а гармонійно вливається в природний ландшафт.

Селянська оселя з її наповненням є однією з фундаментальних констант культури України, яка увібрала в себе найяскравіші зразки сакрального мистецтва і є втіленням індивідуальної та колективної ментальності населення України, це мікросвіт, який українець створив, спостерігаючи за Всесвітом, унікальний, тільки йому притаманний, а тому є шляхом до розуміння етнопсихологічних особливостей наших пращурів.

Церква завжди була основним структурним елементом архітектурного простору села. Тут визріла своя унікальна система розпланування з храмом-домінантою, де церква візуально об'єднувала всі частини сільського поселення, була центральною й основною у забудові та природно-ландшафтному оточенні.

6. Виявлено наявність проблемної ситуації у культурно-мистецькому просторі країни, де урбанізаційні процеси сприяють зникненню унікального в архітектурі села. Засилля спрощених геометричних форм, руйнування первісного ландшафту, втрата регіональних особливостей сприяє руйнуванню традиційного архітектурного середовища українського села, культурно-мистецький простір якого є одним із засобів ідентифікації народу.

7. Встановлено, що українська церковна архітектура, серед великої кількості європейських шкіл сакрального будівництва, виробила свої норми, смаки та погляди на формотворення й розпланувально-композиційні вирішення храмів, від яких народні зодчі намагалися не відходити, а лиш вдосконалювали їх протягом століть. Впливи історичних стилів та запозичень також підпорядковувалися цій концепції, тому українська церква завжди різнилася від інших неповторністю та унікальністю.

8. Встановлено, що церковна архітектура української діаспори в Канаді пройшла еволюційний шлях розвитку, якого її позбавили атеїстичні догми на батьківщині, і стала орієнтиром для архітекторів України у часи незалежності. Творчість архітекторів української діаспори заклала ґрунт для творення нових зразків сакральної архітектури. Своїми експериментами над просторовими

формами вони створили своєрідний міст від традиційного до сучасного, підготувавши плавний перехід і позитивне сприйняття нової сакральної архітектури суспільством.

9. Встановлено, що архітектура сучасних храмів Західної Європи у переважній більшості своїми динамічними, агресивними, асиметричними формами не відповідає уявленням про сформований образ християнського храму, що свідчить про надання переваги європейськими архітектурними школами універсальному підходу в проектуванні храмів.

10. Доведено, що проникнення універсалізму в сучасне церковне будівництво особливо негативно впливає на регіональну сакральну архітектуру. Ретроспективний огляд церковної архітектури Західного регіону України кінця ХХ — початку ХХІ століть показав наслідування архітекторами історичних стилів та інтерпретацію їхніх просторових форм у модерновому трактуванні. Разом з тим формуються архітектурні школи, які своїми теоретичними обґрунтуваннями та низкою реалізованих проєктів доводять можливість гармонійного співіснування унікального та універсального в сакральній архітектурі.

Встановлено, що на відміну від об'ємно-просторових вирішень сакральної архітектури, де проникнення універсального набуло масового характеру, у церковних інтер'єрах досі переважали традиційно-догматичні розписи. Водночас компроміс унікального та універсального у церковних розписах можливий і на часі. Основна риса сучасного українського модерну є внесення в розписи храму ще одного постійного персонажа — українця-християнина, який уже не залишається спостерігачем в осмисленні філософії життя і смерті, а сидить за безконечним символічним столом поряд із біблійними мудрецами.

Візуалізація сакрального світу в національній інтерпретації — унікальне явище як українського храмового зодчества, так і українського мистецтва загалом.

11. Встановлено, що європейські країни, які сприяли вільному, природно-еволюційному розвитку системи розселення сільських поселень, сьогодні зберегли не тільки культурно-мистецький простір села та хутори у їх природному вияві, а й дали поштовх для розвитку власної сільськогосподарської продукції. Збереження традиційного сільського простору, програма оновлення села — це проблеми, якими переймаються у Швейцарії, Австрії, Німеччині, Франції.

Проблеми просторових вирішень сільських громадських центрів європейських країн тісно пов'язані з проблемами збереження традиційного архітектурного середовища як мистецького витвору та зменшенням негативних наслідків масштабної глобальної урбанізації.

У проєктах європейських архітекторів та дизайнерів простежуються спроби поєднати традиції зі сучасними архітектурно-просторовими вирішеннями та повернути елементи природного середовища в антропогенне середовище села.

12. На основі проведених досліджень встановлено, що дисгармонія в культурно-мистецькому просторі архітектури західноєвропейського села спричинена масштабним знесенням старих будівель та зведенням на їхньому місці універсальних без прив'язки до національної специфіки та регіональних особливостей. При реконструкції історичної забудови змінюється архітектурно-худож-

ній вигляд екстер'єру, традиційний рисунок вікон перших поверхів будівель переобладнаних під магазини, замінюється вітринами.

Оцінивши стан збереження традиційного архітектурного середовища та сучасного будівництва на селі в період глобальної урбанізації в країнах Європи, можна констатувати про наявність проблеми, яка потребує нагального вирішення.

13. Встановлено, що символіка народу, яка міститься в культурно-мистецькому просторі архітектури українського села, дає розуміння його світосприймання, осмислення еволюції теургічних формул та «філософського ДНК», яка відбувається з плином часом. Втрата первісної символіки призводить до втрати початкової інформації, що може розказати нащадкам більше ніж найдавніші манускрипти.

14. Пропонуються принципи та методи гармонізації культурно-мистецького простору архітектури українського села та його структурних елементів у сучасних умовах, а саме:

- відновити систему розселення, створену історично-еволюційним шляхом; розпланування сільських поселень виконувати на основі історичного досвіду та регіональних традицій; органічно поєднувати забудову сільських поселень та природний ландшафт через живописне розпланування, вміле використання ландшафту; повернути у сільський простір архітектурного середовища будівлю храму як домінанту традиційного візуального сільського краєвиду; відродити роль селянської садиби;

- утвердити громадський центр села як місця зосередження культурно-мистецького, суспільно-політичного життя; використовуючи ландшафт місцевості, забезпечити зв'язок будівель і споруд громадського центру з природним оточенням та житловою забудовою; композиційно поєднати архітектурні вирішення будівель і споруд між собою та з прилеглими територіями й благоустроєм;

- архітектурно-просторові вирішення храму виконувати через відповідність загального мистецького задуму окремим елементам будівлі, архітектури храму — зовнішньому історично-створеному середовищу, внутрішніх розпланувальних та об'ємно-просторових вирішень — містобудівним; дотримуватись центричності композиції, тридільності та пірамідальності, ритміки візуального силуету характерним українській церкві; завершення будівлі храму виконувати куполом ренесансного чи барокового типу, або їх творчого опрацювання, оскільки свого розквіту архітектура церкви зазнала саме в ці часи; обов'язково використовувати в об'ємно-просторовому вирішенні церкви внутрішній висотно-розкритий простір до світлої бані або ліхтаря;

- мистецькі розписи в інтер'єрі храму виконувати відповідно до церковних традицій і канонів зображення; за допомогою пропагування та реклами модернових розписів змінити мистецькі тенденції останніх десятиліть, що проявлялись у копіюванні розписів відомих майстрів або наслідуванні візантійських зразків; застерегти церковне мистецтво від псевдоновизни, псевдосучасності, поспішного і часто не виправданого відхилення від традицій;

- використовувати традиційні архітектурно-просторові елементи в композиційному вирішенні житлового будинку (галерей, веранд, слухових ві-

кон, дашків); пропонувати різні типи дахів у відповідності до регіональних традицій; органічно застосовувати кольори із врахуванням етнографічних традицій художнього розпису, пластичну і декоративну своєрідність у деталізації елементів мистецького оформлення фасадів будинків, малих архітектурних форм, зовнішнього благоустрою; використовувати місцеві будівельні матеріали в художньому оздобленні будинку (каменю, цегли, кераміки, черепиці, дерева, кованого металу, соломи та ін.);

– в інтер'єрі сучасного сільського житлового будинку застосовувати традиційне планування та архітектурно-просторові вирішення (тридільність горизонтального та вертикального простору); використовувати орнамент в кольорово-мистецькому оздобленні житлових приміщень, символіці художнього оздоблення меблів та посуду; використовувати традиційні просторові елементи предметно-побутового призначення в інтер'єрі (камін, який символізує піч в українській хаті, стеля з виділенням дерев'яних сволоків та ін.).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, де опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Кюнцлі Р. В. Культурно-мистецький простір українського села за сучасних умов: Кореляція унікального й універсального / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України. Львів: Видавництво «ННВК “АТБ”», 2017. 410 с.: іл.

Публікації у фахових виданнях України

2. Кюнцлі Р. В. Корчма та шинок як феномен співіснування євреїв і українців у культурно-художньому просторі українського села // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету / упоряд. В. Г. Виткалов. Рівне: РДГУ, 2014. Вип. 20. Т. 2. С. 51–55.

3. Кюнцлі Р. Церква як домінанта сільського краєвиду візуальної спадщини українців // Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки: мистецькі обрії: зб. наук. праць / ІПСМ НАМ України. Київ: Фенікс, 2014. Вип. 6 (17). С. 124–127.

4. Кюнцлі Р., Степанюк А. Географічний поділ і природно-кліматичні умови як основний чинник унікальності культури й архітектури України // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: зб. наук. праць / ІПСМ НАМ України. Київ: Фенікс, 2014. Вип. 10. С. 143–149.

5. Кюнцлі Р., Степанюк А. Еволюція храмового будівництва української діаспори // Мистецтвознавство України: зб. наук. праць / ІПСМ НАМ України. Київ: Фенікс, 2014. Вип. 14. С. 69–75.

6. Кюнцлі Р., Степанюк А. Унікальність та індивідуалізм культури народу й архітектури українського села // Художня культура: актуальні проблеми: наук. вісник / ІПСМ НАМ України. Київ: Фенікс, 2014. Вип. 10. С. 152–157.

7. Кюнцлі Р. Архітектурно-культурологічна роль села у збереженні національної ідентичності в період урбанізації суспільства // Народознавчі зошити. Львів, 2015. № 4. С. 980–983.

8. Кюнцлі Р. Гармонізація архітектурного середовища українського села передумова європеїзації культурно-мистецького простору України // Мистецтвознавство України: зб. наук. праць / ПСМ НАМ України. Київ, 2015. Вип. 15. С. 72–76.

9. Кюнцлі Р. В. Деградація архітектурного середовища сільських громадських центрів другої половини ХХ століття як крах комуністичних експериментів перебудови українського села // Вісник Львівської національної академії мистецтв. Львів, 2015. Вип. 30. С. 289–300.

10. Кюнцлі Р. Зростаюча роль регіональних особливостей у створенні гармонійного архітектурного середовища в розплануванні сучасного українського села // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: зб. наук. праць / ПСМ НАМ України. Київ, 2015. Вип. 11. С. 176–182.

11. Кюнцлі Р. Особливості архітектурно-просторових вирішень сучасної української церкви // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. записки Рівненського державного гуманітарного університету / упоряд. В. Г. Виткалов. Рівне: РДГУ, 2015. Вип. 21. Т. 2. С. 178–181.

12. Кюнцлі Р. Проблеми збереження архітектурного середовища села як мистецького витвору народного зодчества // Вісник Львівської національної академії мистецтв. Львів, 2015. Вип. 27. С. 321–341.

13. Кюнцлі Р. Тенденції розвитку сакральної архітектури Львівщини початку ХХІ століття: Пошуки нових об'ємно-просторових вирішень сучасного храму // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв / за ред. В. Я. Даниленка. Харків: ХДАДМ, 2015. № 9/10. С. 65–72.

14. Kiuntsli R. Architectural Environment of Villages Unique Phenomenon on of Cultural and Artistic Space of Ukraine // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. праць / за ред. В. Я. Даниленка. Харків: ХДАДМ, 2015. № 5. С. 23–25.

15. Кюнцлі Р. В. Гармонізація культурно-мистецького простору церковної архітектури села і сучасне храмове будівництво // Мистецтвознавство України: зб. наук. праць / ПСМ НАМ України. Київ: Фенікс, 2016. Вип. 16. С. 62–66.

16. Кюнцлі Р. Громадський центр як культурно-духовний осередок українського села в його історичному розвитку // Вісник Львівської національної академії мистецтв. Львів, 2016. Вип. 29. С. 122–129.

17. Кюнцлі Р. Програма «оновлення села» як спроба гармонізації унікально-універсальних співвідношень архітектурного середовища європейського села // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв / за ред. В. Я. Даниленка. Харків: ХДАДМ, 2016. № 3. С. 37–41.

18. Кюнцлі Р., Степанюк А. Проблеми сучасного храмовбудівництва. Пошуки нової архітектури християнського самовираження // Вісник Львівської національної академії мистецтв. Львів, 2016. Вип. 28. С. 293–308.

19. Kiuntsli R. Harmonization of Unique Universal Relation of Three Dimensional Temple Solutions as Dominating Spiritual Sacred Renovation of Architectural Environment in Ukrainian Village // Вісник Харківської державної академії ди-

зайну і мистецтв: зб. наук. праць / за ред. В. Я. Даниленка. Харків: ХДАДМ, 2016. № 2. С. 31–34.

20. Kiuntsli R. Modern Ukrainian Peasant Dwelling: The Search for Self — Expression and Affirmation // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті: зб. наук. праць / за ред. В. Я. Даниленка. Харків: ХДАДМ, 2016. № 2. С. 60–63.

21. Kiuntsli R. Problems and Trends of Spatial Solutions of Architectural Environment in Modern Rural European Community Centers // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. праць / за ред. В. Я. Даниленка. Харків: ХДАДМ, 2016. № 4. С. 49–54.

22. Kiuntsli R. Renaissance of Cuter Settlements as a Whole Harmonious Space of the System of Rural Settlements // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. праць / за ред. В. Я. Даниленка. Харків: ХДАДМ, 2016. № 1. С. 54–57.

23. Kiuntsli R., Stepaniuk A. Harmony as a Phenomenon of Unique Universal Correlation Between Objects of Architectural Environment in Cultural Artistic Space // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. праць / за ред. В. Я. Даниленка. Харків: ХДАДМ, 2016. № 1. С. 29–32.

24. Kiuntsli R., Stepaniuk A. Shaping Aesthetics of Sacred Architecture in Works of Zenon Mazurkevych // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. праць / за ред. В. Я. Даниленка. Харків: ХДАДМ, 2017. № 1. С. 27–30.

Публікації в зарубіжних наукових періодичних виданнях

25. Кюнцли Р. В. Возрождение традиций сельского жилья как фактор гармонизации культурно-художественного пространства архитектуры села // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. Курск, 2016. № 10. С. 46–49.

26. Кюнцли Р. В. Исключительная роль традиций в развитии современного искусства // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. Курск, 2016. № 9. С. 64–66.

27. Кюнцли Р. В. Символизм культурно-художественного пространства архитектуры украинского села как отражение сакрального духовного восприятия мировосприятия украинского крестьянина // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. Курск, 2016. № 11. С. 63–66.

28. Кюнцли Р. В. Современное сельское жилье: Проблемы гармонизации архитектурной среды интерьера // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. Курск, 2016. № 12. С. 63–67.

29. Кюнцли Р. В. Эстетико-утилитарные аспекты художественного образа в архитектуре // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. Курск, 2016. № 7–8. С. 52–54.

30. Кюнцли Р. В. Гармоничность уникально-универсальных соотношений архитектурной среды как отражение эволюционного развития архитектуры // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. Курск, 2017. № 5. С. 60–63.

31. Kiuntsli R. The Comeback of Modernism in Ukrainian Church Art // *The Ukrainian Quarterly: A Journal of Ukrainian and International Affairs*. Spring-Fall, 2015. Vol. LXXI. № 1–3. P. 100–108.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

32. Кюнцлі Р. В., Степанюк А. В. Сакральне значення стола у внутрішньому просторі селянської оселі // *Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. / відп. ред. М. М. Осетрін*. Київ: КНУБА, 2012. Вип. 44. С. 485–489.

33. Кюнцлі Р. В., Степанюк А. В. Утилітарні та сакральні аспекти вікна у відродженні традицій сільського житла // *Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. / відп. ред. М. М. Осетрін*. Київ: КНУБА, 2012. Вип. 43. С. 364–370.

34. Степанюк А. В., Кюнцлі Р. В. Селянська оселя — фундаментальна константа культури України // *Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. / відп. ред. М. М. Осетрін*. Київ: КНУБА, 2012. Вип. 44. С. 479–489.

35. Кюнцлі Р. В., Степанюк А. В. Декоративно-утилітарні та сакральні аспекти предметно-просторового середовища житла українців // *Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. / відп. ред. М. М. Осетрін*. Київ: КНУБА, 2013. Вип. 47. С. 357–363.

36. Кюнцлі Р. В., Степанюк А. В. Традиція як основний чинник національної архітектури // *Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. / відп. ред. М. М. Осетрін*. Київ: КНУБА, 2013. Вип. 47. С. 364–368.

37. Кюнцлі Р. Унікально-універсальні співвідношення церковної архітектури українського села // *Актуальні питання культурології: Альманах Наукового товариства «Афіна» / за ред. В. Г. Виткалова*. Рівне: РДГУ, 2014. Вип. 14. С. 83–87.

38. Кюнцлі Р. В., Степанюк А. В. Пилип Ру (Рух): пошуки національної ідентичності в сакральній архітектурі української діаспори // *Вісник Львівського національного аграрного університету*. Львів, 2014. № 49. С. 151–157.

39. Кюнцлі Р., Степанюк А. Композиційне вирішення українського села як продукт генетичного коду народу // *Вісник Львівського національного аграрного університету*. Львів, 2014. Вип. 26. С. 298–301.

40. Кюнцлі Р. Гармонія традицій (унікального) і новаторства (універсального) у формуванні сучасного культурно-мистецького простору українського села // *Актуальні питання мистецтвознавства: виклики ХХІ століття: матеріали Міжн. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю заснування вищої школи Харкова, 13 жовтня 2016 р.* Харків, 2016. С. 89–91.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

41. Кюнцлі Р. Вітчизняна культура і виховна система українців Канади // *Актуальні питання культурології: Альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології РДГУ*. Вип. 10. Т. 1. Рівне, 2010. С. 90–93.

42. Кюнцлі Р. В., Степанюк А. В. Орнамент — матриця народу // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: зб. наук. праць. Київ: КНУБА, 2012. Вип. 29. С. 196–203.

43. Кюнцлі Р. В., Степанюк А. В. Художній образ як ознака мистецтва // Вісник Львівського національного аграрного університету. Львів, 2012. № 13. С. 205–209.

44. Степанюк А. В., Кюнцлі Р. В. Традиції та нові тенденції проектування громадських центрів сільських поселень в сучасних умовах // Вісник Львівського національного аграрного університету. 2013. № 14. С. 125–131.

АНОТАЦІЯ

Кюнцлі Р. В. Гармонізація унікально-універсальних співвідношень у культурно-мистецькому просторі архітектури українського села. — Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 — теорія та історія культури. — Інститут проблем сучасного мистецтва НАМ України; Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв Міністерства культури України, Київ, 2018.

Основним результатом дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних основ унікально-універсальних співвідношень у формуванні культурно-мистецького простору архітектури українського села, суть яких полягає у гармонії традицій, сформованих упродовж століть, і новаторства, яке є закономірним результатом людської діяльності. Обґрунтування теоретичних основ унікально-універсальних співвідношень у формуванні культурно-мистецького простору архітектури українського села становить наукову основу для просторово-мистецької діяльності.

Доведено, що культурно-мистецький простір архітектури села містить важливу інформацію про народні традиції, вподобання, ремесла, цей колективний твір мистецтва є унікальним артефактом культурної спадщини народу, найкраще демонструє співжиття людини і природи, енергетичний потенціал якої століттями живив творчу уяву українського селянина.

Виявлено наявність проблемної ситуації у культурно-мистецькому просторі країни, де урбанізаційні процеси сприяють зникненню унікального у мистецтві, яке є одним зі способів ідентифікації народу через його творчі надбання.

Обґрунтовано роль унікального у збереженні гармонійного середовища культурно-мистецького простору архітектури українського села в період глобалізації суспільства. Показано, що за час існування українське село трансформувалося в унікальний художній витвір мистецтва, що позитивно впливає на психологічний та емоційний стан людини, її фізичне здоров'я.

Ключові слова: культурно-мистецький простір, архітектурне середовище українського села, унікально-універсальні співвідношення, гармонія.

SUMMARY

Kiuntzli R. V. Harmonization of Unique and Universal Relations in Cultural Space in Architecture of Ukrainian Village. — The Qualifying Scientific Work on the Rights of Manuscripts.

The thesis for obtaining a scientific degree of Doctor in Fine Arts Sciences for the specialty 26.00.01 — Theory and History of Culture (Art Studies). — Modern Art Research Institute, National Academy of Arts of Ukraine; National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts. Ministry of Culture of Ukraine. Kyiv, 2017.

The main result of the thesis is a theoretical study based on unique and universal relations in cultural and artistic space in architecture of Ukrainian village, the essence of which is in harmony of traditions formed over the centuries, and innovation, which is the natural result of human activity. Justification of theoretical foundations of unique and universal relations in cultural and artistic space in architecture of Ukrainian villages constitutes the basis for spatial and artistic activities.

It was proved that cultural and artistic space of village architecture contains important information about traditions, preferences, crafts, and this collective work of art is a unique artifact of cultural heritage, demonstrates the best coexistence of man and nature with man's energetic potential living for centuries and feeding the imagination of Ukrainian people.

Detected presence of problematic situation in cultural space of the country where urbanization processes causes the disappearance of unique art, which is identifying people through their creative heritage.

The role of the unique was established in maintaining harmonious environment of cultural and artistic space in architecture of Ukrainian village during the globalization of society. It was shown that during its existence Ukrainian village was transformed into a unique artistic piece of art that positively affected the psychological and emotional state of people and their physical health.

This dissertation investigates the issue of the role of creative architecture in cultural space of Ukraine, which was lost due to urbanization and globalization of society, by harmonizing the unique and universal.

Cultural and artistic space in architectural environment of Ukrainian village in this dissertation presented by its basic structural elements: a peasant dwelling, rural church, community center village, rural settlement.

It was established that rural housing is original phenomenon in the history of architecture. This is not only an architectural object or housing, but also a historical category, which represents the organization of all internal space displayed by numerous folk traditions. The uniqueness of the Ukrainian peasant house lives through his spiritual evolvement. Ukrainian dwelling, its dimensional content is a reflection of Ukrainian ethnic psychology, needs and behavior.

It was proved that in Ukraine the church has always been a major structural element of architectural space of the village. It has its own unique system of planning of the temple as dominant, visually uniting the church where all of the rural settlements and remained central in rural development in its natural environment.

It was established that the Ukrainian church architecture, including a large number of European schools of sacral building, developed its standards, own tastes and views on shaping and planning in composition of the churches which national architects tried not to deviate, but to perfect them over the centuries.

The effects of historical styles and borrowed ideas also subordinated to this concept because Ukrainian Church was always different from other original styles in its uniqueness.

Based on the studies was proved that the search for harmony in artistic activities to create architectural environment based on complementary unique and universal relationships was the key to the development of cultural and artistic space Ukrainian village.

It was found that preservation of the unique architectural environment, natural landscape in rural development, the use of regional traditions and local materials in a harmonious combination of modern spatial art solutions and new technologies are the foundation for the restoration of the typical life of rural residents, which was indispensable to the revival of cultural and artistic space of village architecture.

The results of the study offer theoretical and methodological tools for formation of cultural and artistic space of Ukrainian village architecture based on the harmonization of unique and universal relationships.

Designed theoretical foundation of harmonization of unique and universal relations in shaping the architectural environment of cultural and artistic space, are scientific basis for space activities in the design and reconstruction of villages and their objects in the new system of values of harmonious environment.

An important factor in harmonization of architectural environment of Ukrainian village during planning and reconstruction is the return to historical experience and tradition which should be used creatively and improve the architectural organization of rural settlement.

Effective implementation of the main provisions of the thesis is the use of basic methods of harmonization of unique and universal relationships in the work of administrative agencies, scientific methodological process university education, as confirmed by acts of implementation.

Key words: Cultural and Artistic Space of Architectural Environment of Ukrainian Village, Unique, Universal Relationships, Harmony.